

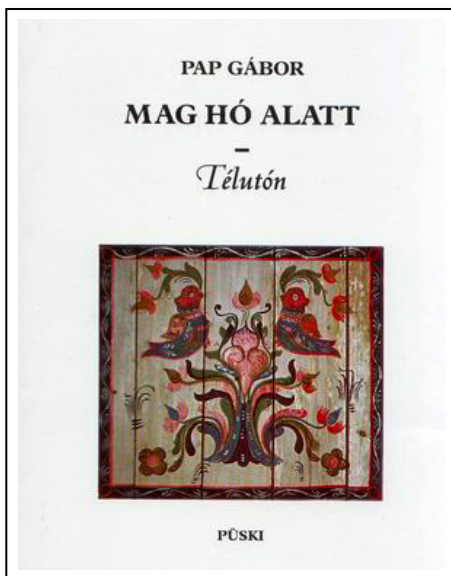
Pap Gábor könyvének olvasása után

Többek ajánlására végigolvastam Pap Gábor *Mag hó alatt* című könyvét. A könyvben megjelent tanulmányok jó része előbbi tanulmányok folytatása. Mivel a szerzőtől egyebet nem olvastam, teljes értékű, átfogó bírálatot felelősséggel nem mondhatok, de bizonyos vonatkozásokban határozott véleményem alakult ki. Ezt próbálom most összefoglalni.

Pap Gábor kétségtelenül hatalmas tájékozottságú tudós, aki témáját nagyszabású kutatómunka alapján dolgozza ki. Meggyőző erővel bizonyítja, hogy a magyar népi kultúrában milyen nagy szerepe volt az ősi asztrológiai, csillagászati elemeknek. Ez volt a helyzet az ókorban nem csak a magyar, de az egyetemes kultúra vonatkozásában is. Az ókor tudománya az asztrológián alapult; legismertebb a babiloni és környező népek magasrendű csillagászati ismerete, hiszen ott a szentélyek elsősorban csillagvizsgálók voltak. Hogy az ilyen irányú érdeklődés, egészen az újkorig, Európában is általános jelenség volt, mutatja, hogy például a higanyt a legtöbb európai nyelvben ma is a Merkúr bolygóról nevezik, és a Michelangelo Mózes-szobrának kosszarvai nyilván arra utalnak, hogy a művész legkevesebb annyit számon tartott és megörökítésre méltónak ítélt, hogy Mózes a Kos világhónapjában élt.

Csak hogy Pap Gábor könyvéből világosan kitűnik, hogy ő is beleesett a nagy felfedezők örök hibájába: mindent egyetlen szempontból akar megmagyarázni. Nem szégyen ez, hiszen olyan elődei vannak, mint Newton, aki mindent a tömegvonzásból, Darwin, aki mindent a természetes kiválasztódás életharcából, vagy Freud, aki mindent a szexualitásból vezetett le. Persze később kiderült – ezt ma már minden felfedezőnek feltétlenül tudnia kell –, hogy a valóságot nem lehet egyetlen szempontba sűríteni. Ha a felfedezőtől nem várjuk is el, hogy lendületében ne szaladjon túl eredményei érvényességének határain, a józan követők feladata megkérdőjelezni az egyszempontú világmagyarázat egyoldalúságát. Én, mint érdeklődő, de a témában laikus értelmiségi, erre egymagam természetesen nem vállalkozhatom.

Ennek a szemléletnek a másik, világosan szembeötlő hibája az, hogy nem hajlandó elfogadni, hogy letűnt korok kultúrájával foglalkozik. A szerző megállá-

pításai nagyon érdekesek és fontosak lehetnek művelődéstörténeti szempontból, de semmiképpen nem a mai ember mindennapi élete szempontjából. A Pap Gábor által mélyen lenézett Ószövetség legalább háromezer éve túlhaladta már ezt a csillagimádó szemléletet. A Teremtéstörténet világosan tanítja: a nap, a hold és a csillagok „világító testek”. Ez a tanítás abban a korban egyenesen „ateizmusnak” minősült, mert a csillagokra úgy tekintettek, mint az egyes emberek (az egyén) és a történelem sorsát irányító istenségekre. Valóságos csoda, hogy előállásának többévszázados folyamatában, az akkori környezet általános vallási divatja ellenére, a Szentírásban semmiféle asztrálmitológiai vonás nem érvényesülhetett. Az egyetlen kivétel, a keleti bölcsek csillag-követése, éppen a történet hitelességét bizonyítja – a bölcsek nyilván asztrológusok voltak, nem úgy, mint a zsidók –, és egyúttal azt is, hogy Isten a maga választottait a saját hitük szerint tudja irányítani és Krisztushoz vezetni. A tiszta keresztyén hit – a mai asztronómiával (*asztronómia*: a csillagok törvényeinek tudománya; *asztrológia*: a csillagióslás teljes egyetértésben –, úgy tekint a csillagokra, mint egyszerű anyagi „testekre”. Ezzel szemben Pap Gábor ma is babiloni szemmel néz rájuk, és az egyes ember és társadalmak életében, de az erkölcsi magatartás alakulásában is döntő befolyást tulajdonít a csillagoknak. Ez pedig megbocsáthatatlan tévedése, és a mai helyzetben nagyon veszedelmes tévelygése a tudósnak. Az emberi természet ugyanis nem képes meglenni a transzcendens világgal való valamiféle kapcsolat nélkül. Amikor és ahol a magasabb rendű hit megbomlik, az ősi primitív vallásféleségek új életre támadnak, és könnyen tömegjelenséggé válnak. Így ma a legáltalánosabb ateista (ateista = Isten nélküli) kultusz a halottkultusz. Minél hitetlenebb egy ember, annál díszesebb síremléket épít önmaga vagy elődei számára, akárcsak az ókori Egyiptomban. Ez kevésbé veszedelmes, az embereknek nem a tudatát, csak a zsebét veszélyezteti. Sokkal veszedelmesebb a vallások fejlődésének következő fokozata, a csillagimádás. Ma a szélhámósok legjövedelmezőbb forrása a horoszkópkészítés. Primitív, de a transzcendens kapcsolatot tudat alatt is nélkülöző lelkeket el lehet ezzel kábítani, de Pap Gábornak tudnia kell, hogy a csillagképek egyes csillagai csak felőlünk nézve tartoznak egységbe, a valóságban még a mi galaxisunkon belül is egymástól sok ezernyi fényév távolságra vannak és semmi közük egymáshoz; hogy lehet akkor erkölcsi hatásokat tulajdonítani látszólagos egységüknek? Viszont egy Pap Gábor színvonalú tudós nagyhatású elmélete, teljes jogot biztosít a legszélhámósabb kóklereknek is, az emberek elbolondításához.

Persze Pap Gábor bizonyít és dokumentál. Bizonyító módszere tökéletes. Először is ott van az állatöv kétféle, keleti és nyugati elnevezése. Ahol nem talál az összefüggés az egyik vonalon, átvesszük a másikból a megfelelőt. (Ha nem felel meg a nyugati Kos, alkalmazható a keleti Kutya stb.) Én, mint laikus, nehezen tudom elképzelni, hogy egy gyönyörű népballadát fogalmazó és csiszoló régi tudós munkája közben egyszerre tartsa szem előtt a zodiákusnak mind a kétféle elnevezését. Ha még az sem elég, a nevek magyar nyelvű hangzása szolgáltató bizonyítékot. Elég akármilyen távoli hangzásbeli hasonlóság, nincs két olyan szó, melynek az összefüggését – négy-öt lépés megtételével és teljesen önkényes leve-

zetéssel – be ne lehetne bizonyítani, ha a téma úgy kívánja. Mi a zilahi Református Wesselényi Kollégiumban még részletesen tanultunk lingvisztikát, azokat a nagyon szép és nagyon következetes szabályokat, melyek azt mutatják, ahogy a szavak átalakulnak egyik nyelvből a másikba, vagy egy régies formából az újabba. Így azt már felelősséggel állítom, hogy a Pap Gábor nyelvészeti levezetései nagyon messze állnak ezektől a szabályoktól. Az ő módszerének a csúcát látom abban, ahogy a Bakkhosz isten nevét kapcsolatba hozza a Bak csillagkép magyar nevével. Azt már nem magyarázza meg, hogyan került át Bakkhosz neve a magyar nyelvből a görögbe, vagy fordítva. Ennyire szektásan elfogultnak nem szabadna lennie egy ilyen fajsúlyú tudósnek. Ezeknek a módszereknek a segítségével gyönyörűen bizonyítja, hogy legszebb népballadánk mind valamiféle állatövi összefüggést magyaráznak, költői formában. Én, mint ezen a téren laikus, azonnal elhiszem, hogy a *Júlia szépleány* balladának van ősi asztrológiai jelentése: ezt Pap Gábor hihető módon fejt ki. De ha vannak is – és miért ne lennének? – ilyen tudáselemek a névtelen költők tudatában, azt, hogy Kőmíves Kelemen vagy Molnár Anna balladája nem egyéb, mint rejtjelezett csillagászati tanulmány, engedjék meg, hogy megkérdőjelezzem. A Pap Gábor fent elemzett bizonyító módszerével a félművelt olvasót könnyű csodálatra indítani, de kár ezt a valóban csodálatos tudásanyagot túlhajtott erőltetésekkel kompromittálni.

Kazetta a magyarvalkói templomban

De térjünk most át a vallás vonalára. Elképzelhető, hogy a szkíták, és így az ősmagyarok, már a honfoglalás előtt keresztyének voltak. Igen nagy jelentőségű lenne ennek objektív, tudományos bizonyítása. A magam részéről nagy élvezettel venném tudomásul a most oly divatos, fehér lovat áldozó újsámának kiiktatását a honfoglalás korából. Lehet, hogy a keresztyénségnek nem az ortodox, hanem annak valamelyik később elavult és elveszett változata élt közöttük. (Bevallom, nem foglalkoztam a manicheizmussal és egyelőre nem is kívánok foglalkozni vele.) Az is lehetséges, hogy ebbe az ókeresztyén változatba, a régi, az ókorban általános asztrológia mélyen beivódott. Az már biztos – elfogadom Pap Gábortól –, hogy a magyar népi kultúra, akár e keleti ókeresztyén változaton át, akár anélkül, megőrizte az ősi egyetemes asztrológiai elemeket. Nagy szolgálatot tesz Pap Gábor a magyar őstörténet ismeretének, ha ezt feldolgozza és – kevésbé önkényes módszerekkel – valódi tudományos egyszerűséggel bebizonyítja. De ezt követendő eszménnyé tenni és így szembe állítani a hiteles keresztyénséggel, ez már bűn. Az az asztrológiai ősvallás, amit a legkülönbözőbb ókori népeknél – nemcsak Pap Gábor tollából, hanem máshonnan is – ismerünk, nem vallás. Vallásnak a szó valódi értelmében csakis a monoteista, tehát istenhívő vallásokat nevezhetjük. Két-

ségtelen, hogy a magyar, általában a keleti türk vagy szkíta népek keresztyénség előtti ősvallása lényegében monoteista, egyistenhívő, tehát valódi vallás volt, messze felülmúlva a nagyon szép, de vallástörténeti szempontból egészen primitív indogermán mitológiát. De ez a vallás sehol nem állta a versenyt sem a keresztyén, sem a mohamedán vallással. Nem kellett ahhoz fejedelmi terror; ha Pap Gábornak igaza van a szkíták keresztyénsége tekintetében, akkor az ő-szkíta keresztyénség is minden terror nélkül kiszorította az azelőtti ősvallást. De bármelyik volt a magyarok Szent István előtti vallása, az minden, ma divatosan kiélezett diktatúra nélkül elhalt. Én is sajnálom, hogy emlékei nem maradtak fenn; jó és szép lenne jobban ismerni, de ez történt az egész világon: az új vallás mindig kipusztította a régit, s ha nem tette, abból olyan öszvérvallás lett, mint például a szicíliai katolicizmus. Korunk jellemző és divatos vallása, az ateizmus, felülmúlja Európa középkori, Szent István korabeli hódító keresztyénségének türelmetlenségét, olyan dühvel irtja a hitnek minden megnyilvánulását. A magyar ősvallás spontán kihalásának döntő bizonyítéka, hogy az István halála után szabadon, forradalmilag nekilendült, Erdélyben még elevenen élő ősvallás, csak egyetlen rohamra volt elegendő: egy sereg keresztyén vértanú megölésére (lásd a Gellért püspök halálát). De amikor az István elől elmenekült Árpád-fiak hazajöttek, teljes mellszélességgel folytatták saját apjuk megnyomorítójának művét, az István keresztyénségének továbbépítését, és a senkitől sem bántott, de nem is támogatott Vatha csalódottan húzódott vissza havasai közé; a magyar nép közt már nem talált követőkre. Most Pap Gábor szeretné visszahozni a Vatha megbukott vallását?

A Pap Gábor által magasrendűnek hirdetett csillagkultusz nem vallás. Mitológia, akár a görögöké. A döntő különbség a vallás és a mitológia közt az, hogy a mitológia nem ismeri az élő Istent; helyette a természet örök törvényeit vagy megszemélyesíti (görög mitológia), vagy – ami lényegében ugyanaz – a természet anyagi jelenségeinek, főleg a csillagoknak tulajdonít transzcendens hatalmat: de mindenképpen állandó, az időben egyformán ismétlődő hatalmat, amilyen maga a természet. A Pap Gábor asztrológiája igen közeli viszonyban áll a görög mitológiával. Biztos, hogy az is a még ősbibb asztrológiai alapon fejlődött (lásd Apolló és a Nap azonosságát), és biztos, hogy Pap Gábor egyből kimutatná a görög isteneknek a csillagképekkel való azonosságát vagy szoros viszonyát. A görögök továbbfejlesztették mitológiájukat; ők a csillagisteneknek az emberekre való befolyása mellett feltételezték az emberek befolyásolási képességét is az istenekre: imádkoztak hozzájuk. Pap Gábor ennél sokkal intelligensebb – művében nyomát sem találni annak, hogy az emberek befolyásolhatnák az égitestek hatását, csak alkalmazhatják, vagy alkalmazkodhatnak azokhoz. De ateizmusa azonos a görögökével. Még az istenek viszonyaiban, harcaiban vagy szimpátiájában is azonos: Pap Gábornál is ugyanúgy alakul az egyes csillagképek hatásának pozitív vagy negatív viszonya.

A csillagképek mindig egyformán sugároznak, hatásuk mindig mindenkire egyforma. Ebben a keretben, bármilyen aprólékos hatásváltozatokban, nincs és nem lehet változás, fejlődés, mert a csillagok nem változnak. Nincs benne szemé-

lyes Isten, aki kapcsolatba lépne a személyes emberrel. Nincs kijelentés, csak emberi megismerés. Nincs kegyelem, szeretet, bűn vagy bűnbocsánat, nincs megváltás, nincs közösség, nincs örök élet, melyek minden monoteista, tehát valódi vallásnak jellegzetességei. Megértés van és türelem, mint a buddhizmusban, teheti mindenki azt, ami kedve szerint való; „nekem”, az egyénnek, ahhoz semmi közőm; az kinek-kinek a maga baja, az egymástól elszigetelt egyedeké. Jó megismerni az engem determináló csillagokat, hogy alkalmazkodni tudjak hozzájuk, s mivel én jó vagyok, hajlandó vagyok azokat másoknak is elmondani, hátha valaki hasznát látja. Ez bizony minden, csak nem vallás. Azért bukott meg azonnal, amint valódi vallással került szembe. Most, amikor a tömegek fokozatosan elveszítik kapcsolatukat a keresztyénséggel, a Pap Gábor asztrálmitológiája is divatba jöhet (egyebek mellett). De mélységes kár, ha a hit iránt érdeklődőket akár nemzeti, akár tudományos érdeklődésüknél fogva eltávolítja az élő, mindenható, szerető Istentől. Még károsabb, ha gyermekeinket akarja – itt közölt tanterve értelmében – Isten helyett a csillagok etikájában nevelni. Mert az kétségbevonhatatlan tény: valaki vagy a csillagok örökké egyforma sugárzását tartja magára nézve döntő fontosságúnak, vagy a mindenható élő Istennek, a csillagok teremőjének személyes szeretetét. A kettő egymást tökéletesen kizárja.

Pap Gábor utálja a zsidókat. Ezzel nincs egyedül. Utálatát átviszi az általa megvetéssel judeo-krisztianizmusnak nevezett keresztyénségre is. Tehát nem keresztyén. Istenben nem hisz. Az ember-Jézust megpróbálja kimenteni az egyetemes keresztyénségből. Nem megy. Szerinte is, mint az újabb zsidóellenes elméletek szerint, Jézus nem volt zsidó. Kérem, lehet, hogy etnikai, galileai származása nem azonos a jeruzsálemi, júdeai zsidósággal. A galileai zsidó nép eredete valóban elég bizonytalan. De mivel nem tartoztak a babiloni hatalom által odatelepített néptörödékek közé – hiszen akkor szamaritánusok lettek volna, pedig nem azok –, és mivel jól tudjuk a történelemből, hogy egy népet soha nem lehet teljesen kiirtani vagy elköltöztetni, mert a földművelő nép csak megmarad és otthon marad, nagyon valószínű, hogy az északi tíz zsidó törzsnek, az asszír fogságot és az azt követő évszázadokat túlélő paraszti rétegnek voltak az utódai. Mással nehezen lehetne megmagyarázni azt, ami pedig bizonyos, hogy ti. a Jeruzsálem újjáépítése után, az idegeneket maguktól mereven eltaszító (lásd Ezsdrás és Nehémiás könyvét) visszatelepült zsidók befogadták őket, Jeruzsálem volt a vallási központjuk, zsinagógáikban az ószövetségi próféták tekercseit olvasták. Mindig szervesen részt vettek minden zsidó forradalmi megmozdulásban, tehát együvé tartozónak tekintették magukat azokkal. Mi pedig itt Erdélyben nagyon jól tudjuk, hogy a valamely nemzethez való tartozást nem az őseiktől való materiális leszármazás, hanem az odatartozás öntudata határozza meg. Nincs olyan elmélet, mellyel Petőfi magyarságát le lehetne tagadni, pedig valószínű, hogy egyetlen génje sem származott Árpád magyarjaitól. Jézus meg Dávid fiának tartotta magát; így fogadta népe, a jeruzsálemi zsidó nép hódolatát is. Tanítását az Ószövetségre építette: a szeretet nagy parancsát, mely minden tanításának alapja és csúcsa, a Mózes könyvéből idézi. Következtesen a zsidó prófétákra hivatkozik, jövődőléseiket magá-

ra vonatkoztatja. Az apostolok Bibliája, az Ószövetség görög fordítása, a Septuaginta volt. Ha igaz, hogy a szkítákat – ha jól értettem –, Fülöp apostol térítette meg, ő is csak azt használhatta. Tetszik – nem tetszik, Jézus zsidó származását tudomásul kell vennünk. Ő onnan emelkedett ki, mint az egész emberiség egyetemes megváltója, akinek tanítását figyelmen kívül hagyva – ahogy a 20. század egész borzalmas története igazolja –, nem lehet egészséges, eredményes társadalmat építeni. Jézus tanítása az emberiség egészének közös kincse. Azért nem szabad a benne való hitre épülő egyetemes keresztyénséget félrevezető és romboló módon judeo-krisztianizmusnak nevezni és így mintegy hozzákötni a mai talmudi zsidósághoz, amihez az égvilágon semmi köze nincs. De ez már egyáltalán nem tartozik a Pap Gábor általam is nagyra értékelt tudományos munkássága keretébe. Abba én nem szólok bele, ebbe ő ne szóljon bele. Maradjon ki-ki a maga kaptafájánál.

Más. A magyar reformáció valóban igen sokban, némely vonatkozásában döntő módon különbözött a nyugati népek reformációjától. Erről alaposan elkészített tanulmányom jelent meg *A Sátán halott* c. tanulmánykötetemben *Az erdélyi reformáció sajátos vonásai* címmel. Abban kimutatom, hogy a különbség mindkét oldalon a keresztyénség előtti ősvallások eltérő természetéből fakad. A nyugati népek állandó kísértése a politeizmus; a magyarok azt soha bevenni nem tudták. Monoteista ősvallásuk volt az oka annak, hogy maga az egyszerű nép is egyből ledobta a katolicizmus politeista hangulatú, a közvetítők (szentek, ereklyék stb.) szerepét propagáló megnyilvánulásait. Sőt, maga a reformáció is egyetlen lendülettel, az egész világon egyedülálló módon, tömegeket vonzva csapott át az unitarizmusba. Azt én nem tudtam, de elfogadom, hogy a reformációban az ősvallás bizonyos asztrológiai elemi inkább tovább éltek, mintsem visszaszivárogtak a köztudatba. Kétségtelen, hogy a kazettás mennyezeteken ott vannak a csillagrajzolatok. Nem vitatkozom Pap Gáborral – ez az ő mezeje –, de kétlem, hogy kazetta-festészetünkben a csillagábrázolásokat éppen olyan következetességgel alkalmazták volna, mint ahogy azt ő állítja. De van valami, amit én tudok biztosan, mégpedig azt, hogy a reformáció népei közül egész Európában mi ragaszkodtunk legjobban az Ószövetséghez – valószínűleg tiszta monoteizmusa miatt –, márpedig annak semmi köze sincs az asztrálmitológiához. Az Ószövetséghez való kötődésről beszélve említést kell tennünk az unitarizmuson is túllendülő zsidóskodókról, akik közé olyan személyiségek tartoztak, mint élete végén Dávid Ferenc és Péchi Simon, Bethlen Gábor kancellárja, továbbá a második világháborúig magmaradt székely-zsidó falvokról. Az ősmagyar hitet talán legjobban átmentő unitáriusok pedig, kezdettől fogva máig ószövetségi zsidó nevet adnak gyermekeiknek. Tehát a Pap Gábor-féle ellentétet az ősvallási hagyományok és az általa judeo-krisztianusnak csúfolt vallás között, a legkevésbé sem lehet kimutatni a reformációban. Ez már az én területem.

Hogy az Ószövetségre az Újszövetséggel mindig egyenlő szeretettel építő református népünkben mennyi maradt meg az egyetemes ősi asztrológiából és milyen hosszú ideig hatott, nem tudom, ez Pap Gáborra tartozik, de hogy mára nyo-

ma sem maradt, nyilvánvaló. Hogy a népművészetben annak elemei ma is élnek, elhiszem. Szívesen olvasom az erről szóló elemzéseket. De azok elvi jelentésének tudata teljesen kiveszett. Azokból vallást csinálni, azokba transzcendenciát hazudó hitet önteni, gyermekeinket abban nevelni, ahogy Pap Gábor tanterve előírja, nemzetünk elleni súlyos bűn. Az ugyanis a sámánkodással és hasonló ősmagyar-
kodással azonos ateista szurrogátum, s mint ilyen egyértelműen ateizmus, csak-hogy veszedelmesebb a nyílt ateizmusnál, mert a nyílt ateizmus csak ürességet hagy a lelkekben, az asztrálmitológia viszont betölti az űrt, és ezzel elaltatja a transzcendencia iránti ösztönös emberi vágyat. Igazi vallást „csinálni” nehéz dolog: megmondta már az egyszeri bölcs, hogy csak annyi kell hozzá, hogy a hitalapító feszíttesse fel magát és támadjon fel harmadnapra. De babonát, szektát, divathóbortot csinálni, nagyon könnyű. Pap Gábornak is lesznek hívei, kutatni fogják a csillagokat, a keresztszeméseket, a kazettás mennyezetekeket, ezzel ki is elégtülnek, és elmaradnak az élő Istentől. Nagyon helyes, kutassák mindezt, de mint kultúrtörténetet és nem mint lehetséges valláspótlékot! Európa teljes tragikus züllésében nemzetünknek egyetlen reménysége van; ha a fiatalság elitje megtanulja Krisztust követni a teljes Szentírás tanítása szerint, és nemzeti identitásához ott találja meg az önzetlen szolgálat erejét. Az egyház mai feladata megtalálni azt a nyelvet, mellyel jobban megértetheti Krisztust az új nemzedékkel. De az ősmagyar-
kodást hagyjuk a történészekre! És ne szennyezzük be híveink megmaradt hitét és templomainkat modern ősmagyar asztrológiával, mint Pap Gáborék tették Siklódon.

Kazetta a nádasszáróci templomban

Érdekes – erre Pap Gáborék joggal építhetnek – a csángók és a velük valószínűleg azonos származású csíki székelyek Babba Máriára épülő vallása, melyet Daczó Árpád katolikus pap olyan szépen ismertet. Babba Mária, mint legfőbb isten, azonos a Holddal. A katolikus egyház ebben az esetben is úgy járt el, mint Dél-Amerikában: Babba Máriát azonosította Szűz Máriával, s ezzel az ügyet le is vette a napirendről. Ott pedig szerintem ma is asztrálmitológiai síkon hisznek és gondolkodnak. Oda menjen Pap Gábor élő ősmagyar mitológiát tanulni! De azokhoz a reformációnak még a kisujja sem érhetett hozzá. De a Szent Istváné sem!

Nagy élvezettel olvastam Pap Gábor két tanulmányát: a koronáról szóló magyarázatát, amit egy előadásából már korábban részletesen ismertem, és a Csontváryról szóló írását, akit én is igen nagyra értékelek. Csontváryról rögtön elhiszem, hogy műveire, vagy legalábbis azoknak nagyobb részére, erősen hatott az asztrológiai gondolkodásmód. A koronáról szóló elemzés egyenesen lenyűgöző. Pap Gábor tökéletesen bizonyítja, hogy a korona egységes, nem két, eredetileg különálló részből összeszerkesztett munka. A zománcképek rendjét és összhangját

is meggyőzően mutatja be, az ősi keleti eredetről szóló fejtegetései pedig, határozottan vonzóak. Milyen kár, hogy ezek után a koronába beépített kövek szerkezeti vonaláról, és ennek kapcsán, a szerkezeti vonalakon keresztül ható asztrális sugárzások lelki és etikai vonatkozásairól is értekeznek. Ez a korona ott volt a legsötétebb Habsburg uralkodók fején is, de sajnós, ha történelmünkre tekintünk, képtelenek vagyunk annak bármely jótékony hatását felfedezni.

Pap Gábor körülményes stílusa miatt nagyon nehezen rágtam át magam a különben érdekes és élvezetes témákon. Látszik, annyi a mondanivalója, annyifelé ágaznak szét gondolatai, annyi kapcsolatot tart állandóan szem előtt, hogy azokat sehogy sem tudja kordába szorítani. Egy hosszú körmondatot ötször is megszakít zárójeles betoldásaival, s elvárja, hogy az olvasó az éppen soron következő gondolatsornak legalább a felét ismerje. Igaz, ahhoz, hogy egy-egy bonyolult mondatát könnyen érthetővé tegye, legalább öt mondatra, ha nem öt bekezdésre lenne szüksége, s míg ő tömörít, az olvasó belegebed az erőfeszítésbe, ha Pap Gábor mondandóját egészében szeretné átfogni. Nagy kár.

Én azt hiszem magam felől, hogy a dühösségig magyar vagyok, de nem vagyok az a hazugságig.

Kazinczy Ferenc